№ 222 Նոյեմբերի 27 (Դեկտեմբերի 9) 1881 Նոյեմբերի 27 (Դեկտեմբերի 9) № 222

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ
„ՄՇԱԿ“
ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐԸ
ԵԿՈՂ 1882 ԹՒԻՆ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն դիրքով և նոյն պրօգրամմայով։

ՊՐՕԳՐԱՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II. Առաջնորդող յօդուածներ, III. Ներքին տեսութիւն, IV. Արտաքին տեսութիւն, V. Խառն լուրեր, VI. Հեռագիրներ, VII. Ֆելիետօն կամ Բանասիրական, VIII. Յայտարարութիւններ։

ԼՐԱԳՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ, 10 րուբլ է, կէս տարվան 6 ր., իւրաքանչիւր ամսին 1 րուբլ։ Հատով համարները 5 կոպէկ։

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիա. Գերմանիա. Անգլիա. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Եկող, 1882 թւի յունվար ամսից, կը հրատարակվի ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ մի ծաղրական, պատկերազարդ շաբաթաթերթ ռուսերէն լեզուով «Гусли» անունով, պ. Տխօրժէվսկու խմբագրութեամբ։

—

Թիֆլիսի բժշկական ընկերութեան վերջին նիստի հաշվից, որ տպված է «Кавказъ» լրագրում, երևում է որ սկարլատին և դիֆտէրիտ հիւանդութիւնները բաւական տարածված են մեր քաղաքում։

—

Նոյեմբերի 22-ին ընտրվեցան 10 ձայնաւորներ և 9 կանդիդատներ կօջորի դումայի համար։

—

Երուսաղէմի վանքի միաբան Սահակ վարդապետը, ինչպէս մեզ գրում են, հասաւ այս օրերս ԱԽԱԼՑԽԱ, իր վանքի համար ժողովարարութիւն անելու համար։ Սահակ վարդապետը մի քարոզ ասեց եկեղեցում, որի մէջ յայտնեց թէ Երուսաղէմի վանքը ունի 300.000 րուբլ պարտք։

—

Այսօր, ուրբաթ օր, ֆրանսիական օպերէտային խումբը, պ. Բիւսլայի առաջնորդութեամբ, տալու է Արծրունու թատրօնում մի ներկայացում։

—

Կազանից հաղորդում են «Новое Время» լրագրին, որ այս տարի սաստիկ շատ ցանկացողներ կան համալսարանը մտնելու, այն ինչ անասնաբուժական դպրոցը մտնող ուսանողների թիւը շատ աննշան է, ընդամենը մի քանի հոգի։ Լրագրի թղթակիցը դրանով բացատրում է այդ տարօրինակ երևոյթը, որ չը նայելով թէ Ռուսաստանում կենդանիների ախտը իւրաքանչիւր տարի աւելի և աւելի է տարածվում, բայց անասնաբոյժները ոչինչ գործադրութիւն չեն գտնում իրանց հմտութիւնների համար, հնար չունենեն ոչինչ պաշտօն կամ պարապմունք ձեռք բերելու։

—

«Современныя Извѣстія» լրագիրը ասում է որ քանի գնում է, իւրաքանչիւր տարի մեծանում է այն ծնողների թիւը, երկու մայրաքաղաքներում, որոնք կուզենային ուսում տալ իրանց զաւակներին, բայց մի և նոյն ժամանակ աւելանում է երկու սեռի մանուկների թիւն էլ, որոնք չեն ընդունվում սկզբնական դպրոցներում։ Այդպիսով, նկատում է լրագիրը, երկու մայրաքաղաքները, Ս. Պետերբուրգ և Մոսկվա, ոչինչ չեն կարողանայ անել տարրական ուսումը հաստատ հիմքի վրա դնելու համար, քանի որ քաղաքային վարչութիւնները կունենան շատ և շատ ապարդիւն, թէև պարտադիր համարված ծախսեր։

—

«Порядокъ» լրագրում կարդում ենք, որ Կ. Պօլսի ռուսաց դեսպան Նովիկովի ազգականուհի, օրիորդ Օլգա Նովիկով, տպեց անգլիական «Frosers Magazine» ամսագրի դեկտեմբերի տետրակում մի յօդուած «Նոր ուղղութեան մասին Ռուսաստանում» վերնագրով։

—

«Русскій Еврей» շաբաթաթերթի մէջ կարդում ենք որ Ժիտոմիրի զէմստվօն (նահանգական ժողովը), վճռել է փակել հրէաների բոլոր սինագօգները և նրանց դպրոցները, բայց մի և նոյն ժամանակ վճռեց ընդհանուր դպրոցներում ընդունել հրէայ զաւակներին միայն սահմանափակ թւով։ Զէմստվօի անդամներից ոմանք մինչև անգամ առաջարկեցին որ վճռվի թէ հրէաները իրաւունք չունենեն ծախել տալ քրիստոնեայի այս կամ այն կալուածք, կամ տուն, որ նրանց ձեռքում գրաւ է դրված, չը նայելով որ քրիստոնեան պարտ լինի և չը վճարի հրէային։ Բայց այդ վճիռը չընդունվեցաւ մեծամասնութենից։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Ֆրանսիական լրագիրները հաղորդում են Գամբետտայի հետևեալ խօսակցութիւնը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 18 նոյեմբերի 1881

Հոկտեմբերի 4 նամակով պարզած էի այն նենգաւոր քաղաքականութիւնը, որոյ շնորհիւ Ներսէս սրբազանը հրաժարեցնելու վստահ էր Բ. Դուռը։ Հոկտեմբերի 22 նամակով կը գրէի նաև թէ՝ պատրիարքի հակառակորդք կը հաւատեն որ սրբազանը մի քանի շաբաթ միայն պիտի կարենայ պաշտօն վարել. այս տեղեկութիւնները, զոր գրած էի «Մշակի» խորհրդակցութեամբ այն անձանց, որք ազգային գործոց ի մօտոյ տեղեակ են, դժբաղդաբար կատարեալ իրականութիւն կըլլան։ Շաբաթ երեկոյ ուշ ատեն լուր տարածուեցաւ թէ Ներսէս սրբազան իր հրաժարականը խրկեր է Բ. Դրան և Ազգ. ժողովոյ. բարեկամք Ներսէսի, հակառակորդք Ներսէսի ամենքն ալ ափ ի բերան մնացին. դժգոհութիւնը ընդհանուր եղաւ Ներսէսի դէմ, որ հրաժարական կուտայ։ Ազգ. վարչութիւն, ազգ. ժողովոյ դիւանք ժողովեցան, կը ժողովին, պիտի ժողովին. ի՞նչ պիտի ընեն. վիճակը դժուար է։ Նոյմ. 12-ին, հինգշաբթի Ներսէս սրբազան երկար տեսակցութիւն մը կունենայ Ա. նախարար Սաիդ փաշայի հետ, ում կը յայտնէ թէ հայ ազգին նկատմամբ կառավարութեան հետեւած ընթացքը կը պարտաւորէն զինքը հրաժարիլ։ Սաիդ փաշա, ինչպէս կը պահանջէր պարզ քաղաքավարութեան օրէնքը, կը ջանայ համոզել Ներսէսը, որ այդ խորհուրդէն ետ կենայ. Ներսէս կը պնդէ. «այն ատեն, կըսէ Սաիդ, հրաժարականդ պէտք է կրօնից պաշտօնէութեան խրկես» Պատրիարքը կուգայ պատրիարքարան, ձայն չը հաներ, կը նախագահէ վարչութեան, կը գրէ հրաժարականը, ու կը խրկէ Ճէվդէթ փաշային, օրինակ մալ ազգ. ժողովոյ ատենապետին, օրինակ մ'ալ ազգային վարչութեան։

Պատրիարքը երկու հրաժարական կը խրկէ կառավարութեան. մին՝ պարզ հրաժարական, միւսը՝ պատճառաբանեալ։ Երկրորդ հրաժարականին մէջ պատրիարքը մի առ մի կը բացատրէ այն պատճառներն, որք կը հարկադրեն զինք հրաժարիլ։ Այդ պատճառներն են՝ 1-ն, պատրիարքական դարաւոր իրաւանց Բ. Դուռը ամենևին կարևորութիւն չընծայեր. Կիլիկիոյ կաթողիկոսական խնդրովը այդ իրաւունքները կուզէ մասամբ ջնջել, որով Կ. Պօլսոյ պատրիարքական իշխանութիւնը իր նշանակութիւնը կը կորսնցնէ։ 2-դ, կառավարութիւնը Հայաստանի գրեթէ բոլոր առաջնորդներն, անիրաւաբար, առանց դատաստանի Կ. Պօլիս բերել կուտայ, զանոնք հոս թափառական կը պտտցնէ, և ժողովուրդներն կը մնան անխնամ։ 3-դ. կառավարութիւնը դեռ կը պնդէ, որ Խրիմեան սրբազան Կ. Պօլիս կանչուի։ 4-դ. կառավարութիւնը Ազգ. հիւանդանոցի բոլոր նպաստներն կը դադարեցնէ։ 5-դ հարստահարութիւնք օր ըստ օրէ կաճեն, և բարեկարգութեանց խնդրոյն գործադրութեան և ոչ իսկ նշոյլ մը կը տեսնուի։—6-դ. Երբ հայերն ոչինչ աննպաստ դիտում մը ունին կառավարութեան նկատմամբ, կառավարութիւնը կասկածելի աչօք կը նայի անոնց վրայ։—Առ այժմ մեր ստացած տեղեկութիւններն այսքան են։

Ի՞նչ պիտի ընէ Ազգ. ժողովը. պիտի ընդունի՞ թէ պիտի մերժէ հրաժարականը։ Նախ սա հարցը կը ներկայանայ, եթէ պատրիարքի հրաժարականը ընդունուի և՞ յաջորդ մը ընտրուի, այն իրաւունքներն որք Սուլթանին ֆիրմանին մէջ պիտի նշանակուին անտարակոյս ամենքն ալ մեծ փոփոխութիւններ պիտի կրեն։ Սակայն հրաժարականը ընդունելու կողմնակիցներն կըսեն թէ՝ առ այժմ պատրիարքական տեղապահով մը կը բաւականանք, մինչև որ Բ. Դրան և ազգին յարաբերութիւններն կատարելապէս լուանան—Եւ ո՞ գիտէ մի քանի տարվան մէջ, ի՛նչ փոփոխութիւններ տեղի կունենան։

Ինչ որ ալ ըլլայ այս հրաժարականի ելքը, հրաժարականը իր նշանակութիւնը ունի, և անոնք որ կը մեղադրեն Ներսէսը այս միջոցիս հրաժարական տալուն, պէտք է ըսեն նաև թէ, ի՞նչ ընէր. Բօղոքելէն զատ, ի՞նչ զէնք ունի կառավարութեան դէմ. և կարծես թէ բաւական չէր կառավարութեան դէմ մաքառելն և ահա մեծամեծ խոչնդոտներ ալ Ներսէս ազգին կողմէն կը գտնէ։ Պատրիարքը որ դառնապէս վըշտացած է, հայրենասիրական մեծ գործ մը կընէ որ իր հրաժարականին պատճառը կը վերագրէ կառավարութեան։ Մի վրէժխնդիր հոգի ուրիշ կերպ կը գործէր, բայց Ներսէս ազնուութեամբ կը շարժի։ Ազգ. ժողովոյ մէջ Ներսէս պատրիարքի նկատմամբ եղած զգացմանց վրայ փոքր ինչ գաղափար մը պէտք է ունենալ, որ այս հրաժարականի խնդիրը իր զանազան երևոյթներուն մէջ հետզհետէ լաւ հասկցուի։

Պատրիարքը՝ որ երբեմն Sacro-Santo կը նկատուէր և որուն դէմ խօսել ներելի չէր, ատենէ մը ի վեր է կծու և դառն քննադատութեանց առարկայ կըլլայ լրագրաց մէջ։ Հակառակորդաց խումբը բաւական ստուար, ճարտար կերպով կը շարժէր. ժողովուրդի երկիւղը կը սանձէր այս խումբը, որք յաջողելու համար նախ կաշխատեն կամաց կամաց ժողովուրդը Ներսէսէն պաղեցնել։—Հակառակորդաց խումբը կըրնանք մի քանի դասերու բաժնել, որք զանազան տեսակէտներ ունենալով հանդերձ մի և նոյն նպատակի կը յանգին։

Ա. մասը կը կազմեն նոքա, որք բարեմիտ են, որք համոզուած են թէ պէտք է բարեկամական ըլլան Դրան և ազգին յարաբերութիւնք և թէ այս կարելի չէ քանի որ պատրիարքը Ներսէս սրբազանն է։

Բ. մասը կը կազմեն 79-ին Ազգ. ժողովոյ ընտրած բարեկարգութեանց յանձնաժողովոյ կազմակիցք։ 79-ին երբ պատրիարքը իր հրաժարականը ետ կառնէր, փոխանորդ մը իրեն աջակից կուտար Ազգ. ժողովը, որ էր Իզմիրլեան սրբազան։ Ազգ. ժողովը ընտրած էր նաև մասնախումբ մը, որոյ պաշտօնն էր Հայաստանի պէտք եղած բարեկարգութեանց վրայ մտածել, և պատրիարքին աջակցել այն եղանակաւ, որ մեր ներքին գործոց և արտաքին քաղաքականութեան մէջ ներդաշնակութիւն տիրէ։ Մասնաժողովը չարաչար աշխատեցաւ. Հայաստանի ազգային իշխանութեանց կը հասկցնէր թէ ի՞նչ պէտք է ընեն, ի՞նչ պէտք է պահանջեն, և արդարութեան պարտք մ'է ըսել որ, եթէ այդ մասնաժողովը մնար, այսօր ազգային խնդիրը լաւագոյն կերպարանք մը առած պիտի ըլլար։ Սակայն մասնաժողով և պատրիարք երկար ատեն իրարու հետ համաձայն չը պիտի կրնային գործել. պատրիարքը աւելի աղէկ սեպեց ինք մինակ գործել. ուստի մասնաժողովը լուծուեցաւ և գործոց բոլոր պատասխանատուութիւնը մնաց Ներսէս սրբազանի վրայ։ Այս մասնաժողովոյ անդամք են որ կը պահանջեն թէ պատրիարքը համար տայ, երկու տարուան մէջ իր ըրած գործոց մասին։ Հայկական հարցը այսօր մեր փափաքած վիճակին մէջ չէ և նախկին մասնաժողովոյ անդամք քիչ մը խստապահանջ են։

Գ. մասը կը կազմեն եկեղեցականք, տէրտէր, վարդապետ, եպիսկոպոս։ Ասոնք ալ երկու տեսակէտով պատրիարքի հակառակ են։ 1-ն, պատրիարքը երկար ատեն եղաւ պաշտօն կը վարէ, պէտք է կարգը իրենց գայ։ 2-դ, պատրիարքը արտաքոյ կարգի բարոյական ազդեցութիւն մը ունենալով, տեսակ մը բարոյական բռնապետութիւն կը բանեցնէ կղերականաց վրայ. ամեն կարգի եկեղեցականք կակնածեն, կը պատկառին իրմէ. ծանր լուծ, պէտք է թօթափել։

Դ. մասն է պ. Պէկեան և ընկերք. պ. Պէկեան որ 78-ին նշանաւոր վիճաբանութիւններ յարոյց հայկական հարցի առթիւ պատրիարքի դէմ, ատենէ մը ի վեր քաշուած էր, բայց այժմ նո-